

DE OPLOSSING VAN DE WELZIJNSPROBLEMEN BIJ NERTSEN

Dr. G. de Jonge
Praktijkonderzoek Pluimveehouderij

Inleiding

Toen we een half jaar geleden in de Tweede Kamer te horen kregen dat het houden van nertsen niet verboden zou worden, waren de meesten van U zonder twijfel opgelucht. Velen zullen ook wel gedacht hebben dat ze nu van het gezeur af waren. Zij zullen dus toch wel een ontvullend gevoel hebben gekregen toen duidelijk werd dat de wetgever wel verlangde dat de nertsenhouders het een en ander op hun bedrijf zouden gaan veranderen en dat het de wetgever ook ernst was. Van het NFE bestuur werd verlangd dat ze een "plan van aanpak" zou opstellen met als doel het onverkort uitvoeren van de adviezen van Prof. Wiepkema. Inmiddels is het plan van aanpak door de Tweede kamer geaccepteerd en zijn we in het stadium dat iedereen nu enige ervaring heeft met de uitvoering van die wensen, en we hebben hier op het Spelderholt ook wat meer ervaring. Ik heb inmiddels begrepen dat niet iedereen in den lande even enthousiast was over zijn ervaringen; verschillende nertsenhouders hebben me deelgenoot van hun zorgen gemaakt. Ik stel me voor dat ik eerst iets vertel over onze eigen ervaringen, en dat we daarna onze ervaringen kunnen uitwisselen.

Het doel van de adviezen van Wiepkema was om het welzijn van de dieren te verbeteren. Een groot winstpunt van zijn adviezen is dat hij niet meer spreekt over welzijn, maar over het terugdringen van een aantal gewoonten van de nerts die kunnen duiden op verstoring van het welzijn. De ongewenste gewoonten zijn: (1) Stereotiep gedrag en (2) de neiging van veel nertsen om op de staart te sabbelen.

Over het algemeen tillen gedragsonderzoekers veel zwaarder aan stereotiep gedrag dan aan dat gesabbel op de staart. Immers, dat laatste neemt maar zelden de vorm aan van echte lichaamsbeschadigingen; de meeste nertsen gaan niet verder dan het ontharen van een paar centimeter staart. Stereotiep gedrag daarentegen kan het leven van een nerts echt beheersen; er zijn dieren die driekwart van de tijd die ze wakker zijn besteden aan heen en weer hollen.

Het vervelende is nu dat het veel makkelijker is om een nerts er van te weerhouden om stereotiep gedrag te vertonen dan hem van zijn staart te laten afblijven. Immers, de adviezen van Wiepkema volgend, en de onderzoeksresultaten beijkend kunnen we stellen dat stereotiep gedrag vrijwel geheel voorkomen kan worden door de dieren genoeg te eten te geven. Daarnaast helpt het als je ze niet alleen zet, en als je tegen dat gedrag selecteert.

Om de nertsen van hun staart af te laten blijven moet je ze later spenen, en om hen te laten spenen moet je ze in grotere kooien houden, en om hen in grotere kooien te houden moet je nogal wat op het bedrijf veranderen. Je kunt het doen door een aantal kleine kooien met elkaar te verbinden door gaten in de zijwanden te maken. Onlangs bracht ik een bezoek aan één van de bedrijven van de heer Karens; in de gauwigheid rekende ik uit dat hij alleen al op dat bedrijf in 12.000 tussenwanden gaten moet knippen om het plan van aanpak uit te voeren. Met tien minuten per gat kan hij een werkloze 8 maanden van de straat houden. Ik kan me voorstellen dat iemand zich afvraagt of dat gesabbel op die staart nu zo erg is, dat het voorkomen daarvan dat werk rechtvaardigt.

Op die gaten kom ik nog terug, ik begin met het makkelijkste, het ruimere voeren. Echt makkelijk is dat nou ook weer niet. Als iemand al dertig jaar nertsen fokt en zich elk jaar

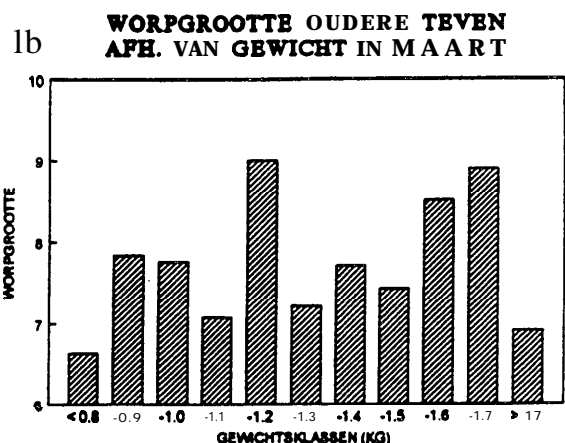
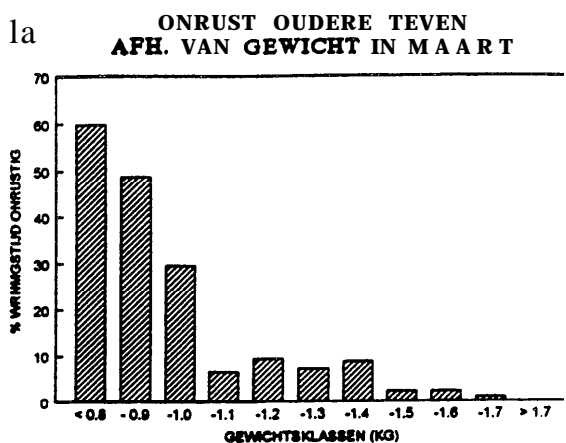
inspant om de dieren in de winter de helft van hun gewicht te laten kwijtraken om ze aan het paren te krijgen, dan moet je van goeie huize komen als je hem wilt wijsmaken dat hij dat dertig jaar voor niks heeft gedaan. Ik ga het toch proberen.

Ruim voeren

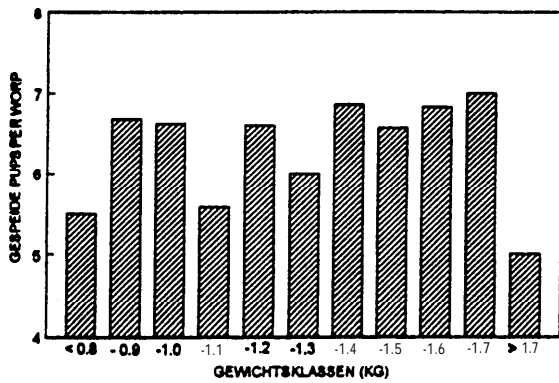
Over de vraag of het ruim voeren het stereotiepe gedrag voorkomt ben ik kort. Het staat gewoon als een paal boven water dat ruim gevoerde dieren rustig zijn. Of ruim gevoerde dieren even veel jongen grootbrengen als afgeslankte dieren is iets waar ik zelf nog niet volledig uit ben. Waar ik wel uit ben is dat rustige dieren en onrustige dieren op dit punt niet verschillen. We hebben nu zeven jaar gefokt met een aantal dieren waarvan gemeten is hoe onrustig ze waren. Alle gegevens tezamen genomen was er gemiddeld geen verschil tussen de fokresultaten van de rustige en onrustige dieren. Daar komt nog bij dat Jeppesen gelijktijdig met ons ook rustige- en onrustige dieren heeft bekeken. Hij heeft lang gedacht dat de onrustige dieren beter fokten, maar enkele weken geleden vertrouwde hij me toe dat ik toch gelijk had, en dat er ook bij hem uiteindelijk geen verschil was. De conclusie is dat het voor het fokresultaat niet nodig is dat de dieren in de winter veel heen en weer rennen. Als we daarenboven nog weten dat dieren zwaarder zijn naarmate ze rustiger zijn, dan doet dat al vermoeden dat een laag gewicht niet van levensbelang is. Maar we hebben het hier over dieren die genetisch rustig of onrustig zijn.

Iets anders is de vraag of dieren die door ruim voeren rustig zijn gemaakt ook even goed fokken als minder ruim gevoerde dieren. We hebben hier op het Spelderholt in 1994 en in 1995 circa 100 dieren onbeperkt gevoerd gedurende de winter. De resultaten van vorig jaar hebben al in het blad "de Pelsdierenhouder" gestaan en daar ga ik dus niet diep op in; die van 1995 komen er in oktober van dit jaar in, en daar zal ik wat langer bij stilstaan. In 1994 verschilden de ruim- en beperkt gevoerde dieren alleen duidelijk op het punt van de jongensterfte. Die was hoger bij de ruim gevoerde dieren. De fokresultaten van de ruim gevoerde dieren in 1995 zijn in een aantal figuren gegeven.

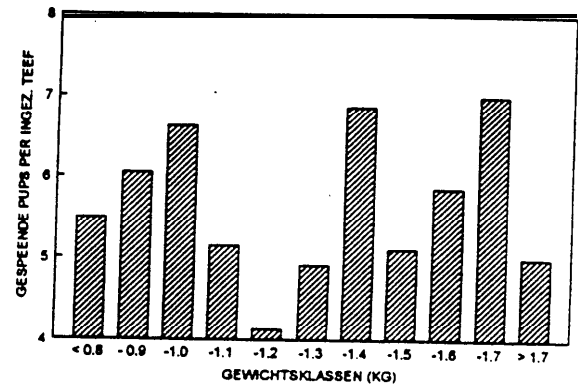
In de figuren 1 ad is te zien hoe het gewicht van oudere teven aan het begin van het paarseizoen samenhangt met de activiteit en met een aantal reproductiematen

1c **WORPRESULTAAT OUDBRE TEVEN
AFH. VAN GEWICHT IN MAART**

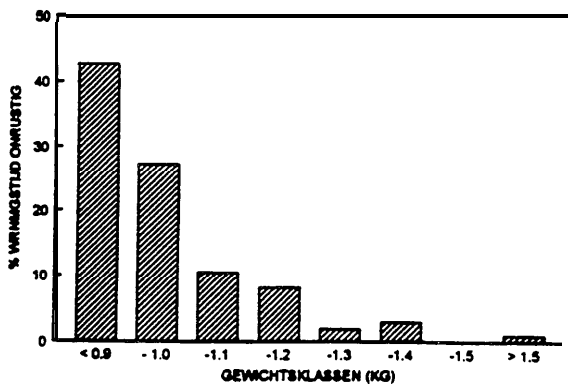

1d **FOKRESULTAAT OUDBRE TEVEN
AFH. VAN GEWICHT IN MAART**

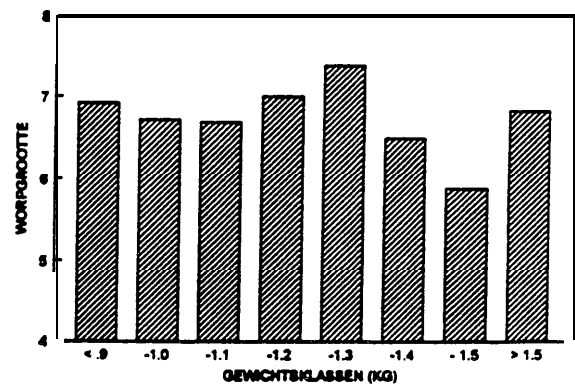

De figuren 2 a-d laten hetzelfde zien voor eerstejaars teven.

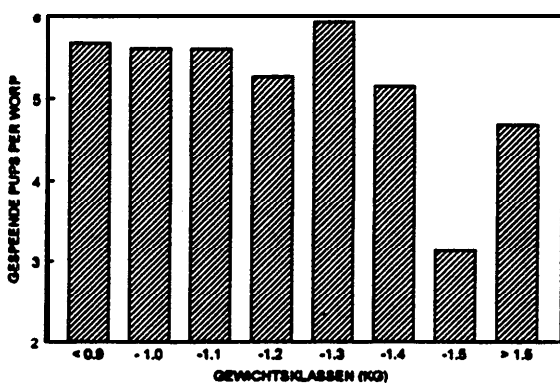
2a **ONRUST 1E JAARS TEVEN
AFH. VAN GEWICHT IN MAART**

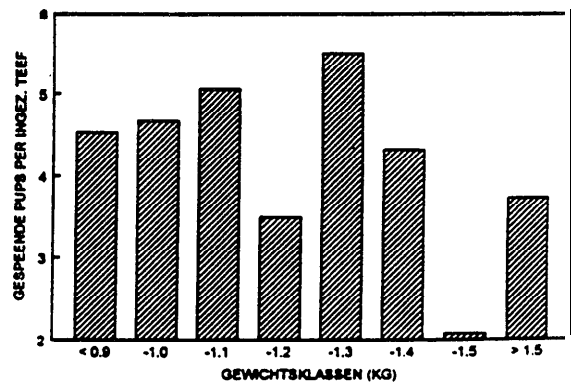
2b **WORPGROOTTE 1E JAARS TEVEN
AFH. VAN GEWICHT IN MAART**

2c **WORPRESULTAAT 1E JAARS TEVEN
AFH. VAN GEWICHT IN MAART**

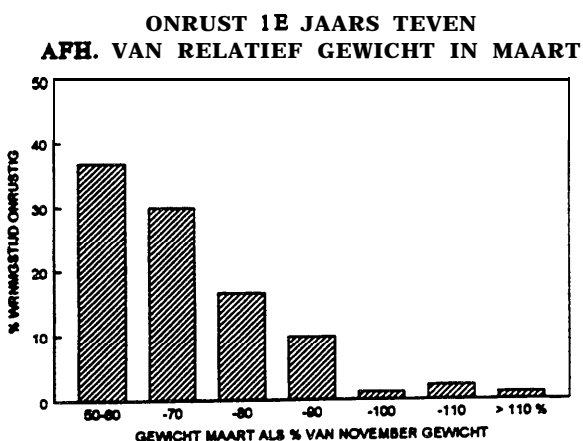
2d **FOKRESULTAAT 1E JAARS TEVEN
AFH. VAN GEWICHT IN MAART**

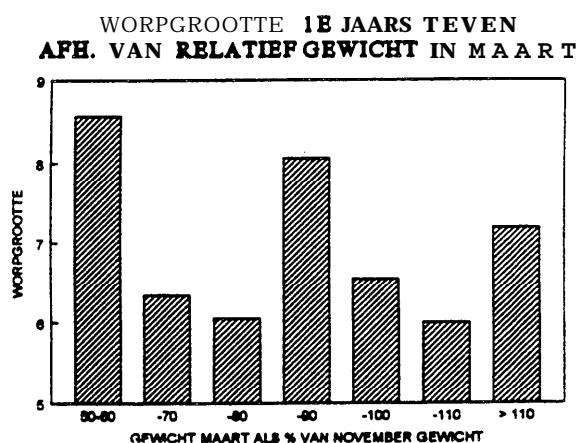
Het enige duidelijke verband in die figurenreeksen is dat tussen gewicht en activiteit. Oudere teven zijn rustig zodra ze meer dan een kilogram wegen; bij jongere teven lag die grens bij 900 g. Kijken we naar de verschillende reproductiematen, dan is het verband met het gewicht veel minder duidelijk. De figuren 1 en 2 lieten iets zien van het verband tussen gewicht en andere maten. Misschien echter, is niet zo zeer het gewicht van belang als wel de hoeveelheid die ze in de loop van de winter zijn afgeslankt. De eerstejaars teven waren in de voorgaande zomer natuurlijk goed gevoerd en dus goed aan het gewicht. **Deze** konden dus flink afgeslankt worden; maar we hebben de verschillende dieren natuurlijk in verschillende mate afgeslankt.

In figuur 3 is daarom gegeven het verband **tussen** het relatieve gewicht en de diverse andere maten.

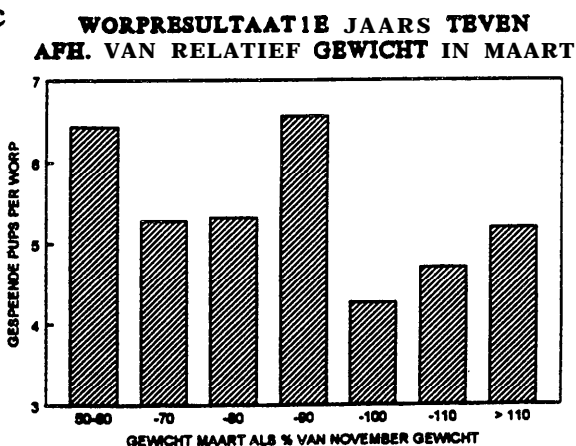
3a

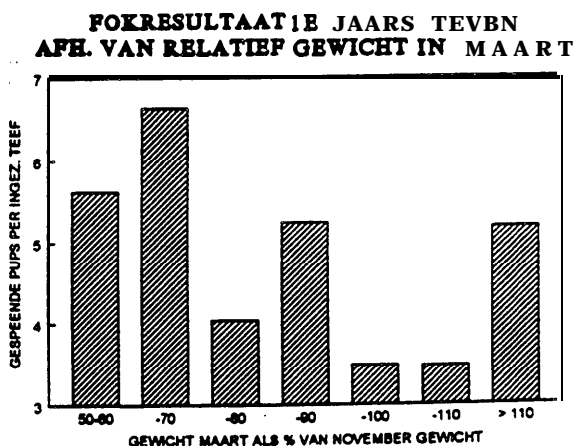
3b

3c

3d

Met het relatieve gewicht bedoel ik het gewicht in maart als percentage van het novembergewicht. Bij sommige dieren was dit 50 procent; die zijn dus de helft van hun gewicht kwijtgeraakt. Bij andere dieren was het 120 procent; die waren dus nog 20 procent aangekomen. Dit relatieve gewicht bepaalde weer in zeer sterke mate de onrust, maar de reproductiematen hingen nauwelijks van dit relatieve gewicht af.

Dus, noch dit jaar, noch vorig jaar zagen we een duidelijk verband tussen afslanken en aantallen geboren jongen. Maar, wel waren er in beide jaren wat negatieve punten. In 1994 zagen we een vrij grote jongensterfte. In 1995 zijn er van de ruim gevoerde teven al 4 voor het paarseizoen doodgegaan. Het verschijnsel van relatief grote jongensterfte zagen we dit jaar weer, maar alleen bij de zwaarste teven. Al met al lijken we er op uit te komen dat echt onbeperkt voeren niet nodig, en misschien ongewenst is. Als ik zeg niet nodig, dan doel ik op het feit dat de middelzware al even rustig waren. We hebben geen enkele aanwijzing dat middelzwaar zijn (ca 1 kg) de fokresultaten nadelig beïnvloed, dus waarom zouden we dat niet nastreven. Het plan van aanpak schrijft voor dat de dieren niet meer dan één uur per dag zonder voer mogen zitten. Ik denk dat dit te krap is. Die dieren van circa 1 kg, die nagenoeg geheel rustig waren, zaten beslist langer dan één uur zonder voer. Hoe lang precies, dat hebben we echter nooit nagemeten, en in die leemte zullen we dus voorzien.

Er zijn, als gezegd, nog twee manieren om onrust van de dieren te vermijden, (1) selectie en (2) niet solitair huisvesten. Over selectie heb ik eerder al genoeg verteld; dat kunt U gewoon doen want het is nog steeds niet gelukt om negatieve neveneffecten te vinden.

Het vermijden van solitaire huisvesting is meestentijds geen probleem. We weten al lang dat oude teven de hele zomer en nazomer tezamen met een jonge reu kan doorbrengen. Op de vraag of ze ook meer gezelschap mag hebben kom ik hierna terug (zie punt 3). De guste teven lijken een probleem; vorig jaar hebben we echter alle guste teven gezelschap gegeven van 2 jonge teefjes of twee jonge reutjes. Dit ging prima, met als enige nadeel dat we in november niet meer zagen wie jong en wie oud was. De winterperiode, van de pelstijd tot de paartijd, geeft natuurlijk meer problemen. Deels komt dit natuurlijk doordat iedereen altijd gewoon die dieren alleen gezet heeft omdat er ruimte genoeg is op de farm; we wisten eigenlijk niet goed of het ook anders kon. Inmiddels hebben we hier op het Spelderholt menige eerstejaars teef tot eind maart tezamen met een andere jonge teef of een jonge reu gehouden; dit ging altijd wonderwel goed. We hebben nooit meegemaakt dat er eind februari al ongewenste dekkingen plaatsvonden, en agressie tussen de twee is ongebruikelijk. Alleen voor de oude teven kan het moeilijk zijn passend gezelschap voor de wintermaanden te vinden; natuurlijk zijn er wel moeders waarvan we ook een jong, dat tot in de pelstijd al bij haar zat, als fokdier willen aanhouden. Dat jong kan dan gewoon bij haar blijven. Maar, of je ook in december een oude teef nog gezelschap kunt geven betwijfelen we ten sterkste; we hebben het nog niet geprobeerd.

Staatbeschadigingen

De staatbeschadigingen vormen vanuit welzijnsoogpunt geen groot probleem, maar als gezegd, ze zijn wel het moeilijkst om te voorkomen. Laat spenen is het enige effectieve middel, maar om dat te doen is nogal wat nodig. Wij hebben het, vorig jaar opgelost door een moeder met al haar jongen in drie aaneengeschakelde traditionele rennen te plaatsen,

waarin ze tot aan de pelstijd tezamen hebben gezeten.

We hebben dit systeem al eerder met gematigd enthousiasme beschreven. Niet in de eerste plaats omdat staartbeschadigingen ermee voorkomen worden. Het belangrijkste voor mij was dat de individuele dieren er meer en afwisselender ruimte mee hebben en omdat de nertsfarm op die manier veel diervriendelijker oogt (en waarschijnlijk ook is). Het belangrijkste nadeel was vorig jaar dat alle moeders met worp het zelfde aantal van drie kooien ter beschikking had. Omdat de worpgrootte varieerde van 2 tot 11 was de bezetting niet homogeen, en vermoedelijk is daardoor niet optimaal gevoerd. Ik denk ook dat we ons onvoldoende gerealiseerd hebben dat het met goed resultaat beproeven van dat systeem in een rijtje met 50 nertsen, nog iets anders is dan het omgooien van het management van een bedrijf met duizenden nertsen.

In verband met het snel en efficiënt voeren is het bijvoorbeeld gewenst om in elke ren evenveel dieren te hebben; alleen dan immers kun je volstaan om op elke ren even veel voer te deponeren. Wij hadden al moeite met het voeren van 250 pups die onregelmatig verdeeld waren; als je er 10.000 te voeren hebt zal het niet beter gaan. Natuurlijk kun je zodra je weet hoeveel jongen er zijn, wat schuiven tussen de afzonderlijke rennen openen en sluiten, en wat dieren verplaatsen. Daarmee kun je een behoorlijk homogene verdeling bereiken. Praktischer zou zijn als jongen ook bij de moeder weggehaald kunnen worden, om als grotere groep zonder moeder op te groeien. Wat de groeps grootte betreft kun je heel ver gaan; in Foulum in Denemarken heeft Hansen al enkele jaren geleden groepen van 50 nertsen laten opgroeien. Ik weet niet of de pelzen daar ongeschonden door zijn gekomen, maar de dieren maakten elkaar niet af.

Op het moment hebben we enkele varianten op ons systeem beproefd. Ten eerste zijn de moeders met jongen egaler gespreid; het aantal rennen per worp werd bepaald door de worpgrootte. We hebben daarbij twee varianten beproefd; één waarbij de bezetting 2 dieren per ren was en een ander met 3 dieren per ren. Van een aantal groepen is de moeder eind augustus verwijderd, soms omdat de tepels verwond raakten. Daarnaast hebben we een aantal groepen jongen zonder moeder geplaatst in twee aaneengeschakelde rennen; deze dieren waren op de normale leeftijd gespeend. Ook zijn er wat groepen van een oude teef met een, twee of drie jongen. Veel resultaten kan ik nog niet laten zien. Een paar dagen geleden, kort voor het begin van de verharing, hebben we de conditie van de staarten bekeken.

Tabel 1 laat zien hoeveel beschadigde punten we in de diverse groepen dieren hebben aangetroffen.

Tabel 1: Staartbeschadigingen augustus 1995

Reu-pups

Wijze van huisvesten	% Staartbeschadigingen (N)
Oude teef + 1 pup	0% (48)
Oude teef + 2 pups	9,6% (137)
Oude teef + hele worp	1,5% (229)
Reu-teef paar zonder O.T.	14,0% (239)
Groep 5 <small>DUDS</small> zonder O.T.	20,2% (75)

Teef-pups

Wijze van huisvesten	% Staartbeschadigingen (N)
Oude teef + 2 pups	4,3% (89)
Oude teef + hele worp	3,8% (300)
Reu-teef paar zonder O.T.	17,0% (235)
Groep 5 pups zonder O.T.	16,0% (105)

De resultaten bevestigen helaas dat het echt de moeder is wier aanwezigheid de beschadigingen voorkomt. Zowel bij de reuen als de **teefpups** troffen we de meeste beschadigingen aan in de reu-teef paartjes zonder moeder en in de groepen van vijf jongen zonder moeder. In vrijwel alle combinaties zonder moeder zagen we weinig tot geen beschadigde staarten. Enerzijds is het natuurlijk prettig om de waarnemingen van vorig jaar bevestigd te zien, t.w. dat in de groepen van moeder met hele worp vrijwel geen beschadigingen voorkomen. Anderzijds is het voor de praktijk jammer dat het huisvesten van jongen in een grotere dan gebruikelijke groep, de staartbeschadigingen niet voorkomt.

Andere vormen van groepshuisvesting

Het zou gewoon makkelijk zijn geweest als we hadden kunnen zeggen dat groepshuisvesting zonder moeder in een grotere dan de gebruikelijke kooi ook afdoende is. Dat zou de nertsenhouder de mogelijkheid bieden om wanneer hem dat uitkomt de moeders te verwijderen en zijn bedrijf naar eigen wensen flexibel inrichten. Aan de andere kant moet gezegd worden dat die staarten niet ernstig beschadigd waren; echte kale punten waren er niet; hooguit waren de **dekharen** over een lengte van twee of drie centimeters verdwenen. Ik denk niet dat het me veel moeite zou kosten om U er van te overtuigen dat we ons daar geen zorgen over hoeven te maken. De vraag is hoeveel moeite het kost om anderen daar van te overtuigen. Daar is in elk geval de inspanning voor nodig, om waarschijnlijk te maken dat die dieren echt niets anders mankeren, en daarvoor zijn nog wat meer waarnemingen nodig. Die zullen we verrichten. Feit is dat de nertsenfarm er toch aantrekkelijker uitziet wanneer

er groepen van 5 tot 10 jongen in een ruime kooi zitten, ook als er geen moeder is en ook als de staarten niet allemaal ongeschonden zijn. Feit is dat de dieren elkaar ook goed verdragen; zolang het kon slapen ze met zijn allen in de zelfde kist; met het groter worden lukt dat niet meer, maar je blijft zien dat ze zo dicht mogelijk op elkaar proberen te kruipen.

Al met al denk ik dat U er met onder **uitkunt** om door te gaan met groepshuisvesting in grotere kooien. Maar ik denk wel dat we ons met succes kunnen inspannen om varianten acceptabel te maken. Een minimum lijkt me dat er steeds twee aaneengrenzende kooien geschakeld zullen worden. Dit moet toch gebeuren voor de kooien die smaller zijn dan 10 mazen. Daarin zouden moeders met jongen gezet kunnen worden. Als de jongen een maand of drie oud zijn, dan zijn die tweetallen te klein, en dan kunnen worpen uitgedund worden en nieuwe groepen gevormd om ook in tweetallen kooien te zetten, maar dan zonder moeder. Natuurlijk zijn er nog veel meer varianten mogelijk, en wellicht kunnen we het daar in de discussie over hebben

*